

AVRUPA ve AB-TÜRKİYE

Aydın CINGİ*

Giriş

Anayasa taslağının Fransa ve Hollanda tarafından reddedilmesinden ve Bulgaristan ile Romanya'nın da zar zor üyeliğe alınmalarından sonra, AB kapısının yeni üyelere bir süre kapalı kalacağı belli olmuştu. Gerçekten de Birlik, **entegrasyon kapasitesinin** güçlenmesini sağlayacak yeni bir kurumsal yapıya ve parasal olanaklara kavuşmadan, başka bir genişlemeyi öngörmediğini açıklamıştı. Bu iki ülkenin 1 Ocak 2007 itibariyle üyeliğe kabulü, kapıyı eski Sovyet Bloku ülkelerine açan 2004 genişlemesinin son aşamasını oluşturuyordu. Komünizmin çöküşü sonrası gerçekleşen genişleme dalgası, bu iki üyelik ile artık sona ermiş oluyordu. Yugoslavya'nın dağılmasıyla oluşan yeni devletler ve bu arada Türkiye, umutlarını yeni ve daha olumlu bir konjonktürün ortaya çıkışına kadar ertelemek durumunda kalacaklardı. Sarkozy'nin Fransa Cumhurbaşkanlığına seçilmesi ve AB bünyesinde etkinlik kazanması ise, bekleme odasındaki adaylardan, Hırvatistan'ın değilse de, Türkiye'nin AB yolunu daha da ciddi biçimde kesti.

Almanya'nın dönem başkanlığı

AB, 2005'te, iki halkoylamasında ret yanıtıyla karşılaşmıştı. Bu yüzden girmiş olduğu travmadan Almanya'nın 2007 başında açılan dönem başkanlığı süresi içinde çıkıp önünü açacak adımları planlayabilmeyi öngörüyordu. Oysa altı ay sonra, Almanya'nın dönem başkanlığı sonunda, Haziran 2007'de yapılan AB zirve toplantısında uçurumun eşiğinden dönüldü. İngiltere (Birleşik Krallık) ve Polonya'dan kaynaklanan görüş ayrılıkları bir ara AB'nin bölünme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu izlenimini dahi uyandırdı (**Le Monde**, 25.06.2007).

AB, 21. yüzyıla, bu yüzyıl dünya düzeninin en güçlü aktörleri arasında yer

* SODEV Başkanı

alma umutlarıyla girmişti. Oysa mevcut gücünü ve enerjisini, hedeflediği konuma tırmanmak için değil parçalanmamak için harcamak durumunda kalıyordu. 2007 yılı ortasında, üyeler arasında hâlâ daha ortak bir Avrupa fikrinin tam anlamıyla oluşmadığı görülüyordu. İngiltere'nin aykırı konumlanışlarına alışmış bulunan Birlik, bu kez Polonya'nın da farklı yönelişleriyle sarsıldı. Bu iki ülke, hatta ilk "Altılar"dan kurucu Hollanda, başka ülkelerden bazı politikacılarla birlikte, "**güçlü Avrupa**" fikrinden ziyade mevcut Avrupa içinde kendi durumlarına öncelik tanıyan konulara kayıyorlardı. Bu anlayışın AB'yi zayıflattığı kuşkusuzdu.

AB, 2007 yılının başında, kendine bazı öncelikli hedefler belirlemiş ve Almanya'nın dönem başkanlığında belirli konularda yoğunlaşmayı öngörmüştü. Kurumsal reform sürecini hızlandırmak bunların başında geliyordu. Buna bağlı olarak, AB Anayasası'na ilişkin iki farklı konseptten birisi, anayasaya "evet" diyenlerin eski taslağı bazı rötuşlarla benimseme anlayışıydı. Reddeden ülkelerin ve kamuoyları redde yakın duranların yaklaşımı ise, taslağın yalnızca "temel haklar", "Avrupa değer ve amaçları" gibi bölümlerinin korunması yoluyla özlü bir anayasa oluşturulması yönünde idi.

Öte yandan, bazı üyelerce, AB'nin **genişlemesi** ya da **derinleşmesi** birbirini dışlayan birer seçenek gibi görülmeyi sürdürdü. Bu bağlamda genişlemeyi askıya alıp öncelikle içyapıda yoğunlaşma görüşü, bilindiği üzere, genel kabul görmüştür. Ancak, kurumsal yapıyı düzenlerken içe kapanmacı anlayışların egemenlik kazanmamasına özen gösterilmesi istenmiştir. AB'nin, üzerinde odaklanmayı öngördüğü ikinci bir konu **rekabet gücüne** ve **istihdam, girişimcilik, büyüme** durumu ve **bilgi toplumuna dönüşme** yetisine ilişkindi. Öncelikler arasında ele alınması öngörülmüş bulunan enerji konusunda ise, AB'nin yenilenebilir **enerji** kaynaklarına yönelmesi, enerji piyasaları çeşitlendirilerek belirli bağımlılıkların azaltılması ve iklim değişikliği tehdidine karşı zorunlu önlemlerin alınması yolunda görüşler benimseniyordu. Bunların dışında, **yasadışı göç** ile mücadele ve benzer konulara ilişkin olarak **adalet ve içişleri alanlarında işbirliği** sıkılaştırılmıyordu. Bütün bunların ve de, en önemlisi, kurumsal reformların tüm AB ülkeleri kamuoylarına daha iyi anlatılması gereği de vurgulanmıştı.

Bunların tümünün altı aylık bir Almanya dönem başkanlığında bitirilmesi söz konusu değildi. Yine de, bu dönemde, mevcut koşullarda azımsanmaması gereken sonuçlar elde edilebildi. Nitekim, bu döneme ilişkin zirvede alınan kararlar uyarınca, kurumsal yapı yenilecek; karar süreçleri daha etkin işleyişe kavuşturulacak; adı "**AB Dışişleri Bakanlığı**" olmasa da fiilen bu işlevi görececek bir merci oluşturulacaktır. Öte yandan "Avrupa Temel Haklar Şartı" bağlayıcı bir nitelik ka-

zanacaktır. İşte iki yıl önceki Fransa ve Hollanda **anayasa** referandumu felaketinden şimdilik kurtarılabilenler bunlar olmuştur. Tabii bu arada bir de Türkiye'nin yolu kesilmiştir.

Bilindiği üzere, bu zirvede Türkiye ile üç başlıkta müzakere açılması kararlaştırılacaktı. Bunlardan, dolaysız olarak üyelik konumu ile ilgili olduğu varsayılan **para politikalarında uyum** bölümünü içeren "ekonomi ve para politikaları" başlığı açılmamıştır. AB tarafından resmen zikredilmemiş olmakla birlikte Fransızlardan kaynaklandığı bilinen gerekçe, "**Türkiye'nin AB üyesi olma yetisine sahip bulunmadığı**" yolundadır. Esasen, daha önceden, otuz beş başlıktan sekiz adedine ilişkin müzakerelerin de durdurulmuş bulunduğu biliniyor. Daha önce açılmış iki başlıktan biri bitirilerek kapatılmış, diğeri ise bitirilmiş, ancak kapatılmamıştır. Hırvatistan'ın müzakere sürecinde hızla yol almasına karşın Türkiye'nin AB yolunda ilerlemesine böylece engel olunduğu çok açık bir gerçektir.

AB'nin/Avrupa'nın sınırları

Fransa'nın, Türkiye'nin üyeliğine karşı şu sıralarda geliştirdiği görüş, bu ülke topraklarının Avrupa kıtasının dışında olduğu yolundadır. Bu çerçevede, "taze üye" Kıbrıs'ın, coğrafi olarak, Sarkozy'nin deyimiyile "Küçük Asya" platosunun uzantısı olduğu gerçeğini dile getirmek dahi pek anlamlı değildir. Kurdu kuzu "suyumu bulandırdın" demesi türünden bahanelere takılmamalı, daha derine bakılmalıdır. Gerçekten de Avrupa'nın sınırı nerede başlayıp nerede biter?

AB'nin siyasal gücünü yaşatmak ve geliştirmek için, bazılarının ileri sürdüğü gibi, coğrafi sınırlarını açıklıkla belirlemek gerekli midir? Bu yapılmazsa Avrupalılar bir siyasal ufuktan yoksun kalırlar ve bu yüzden AB konseptlerini yitirebilirler mi? Ayrıca, AB ucu açık bir demokratik oluşum gerçekleştirme yoluna girmiştir. Demokrasi, salt bir ulus ölçeğinde değil, üzerinde farklı toplumların yaşadığı bir toprak parçası kapsamında gelişiyor. Bu gerçek, Avrupalılar'ın ortak egemenlik sınırlarını belirlemelerini gerekli kılıyor mu? Bu arada, harita üzerinde, her türlü soyut ve objektif düşüncenin dışında, verilmiş sözlerin hilafında ve salt AB halklarının ya da onların şu anki siyasal temsilcilerinin dileklerine uyararak yeni çizgiler çizip sınırlar belirlemek için artık geç kalınmamış mıdır? Sözgelimi, doğrultusunu yarım yüzyıldır AB'ye bakarak saptamış Türkiye'ye, hangi akla yakın ve inandırıcı gerekçe sunulacaktır? Ona, Sarkozy gibilerinin aklına uyararak, Avrupa topraklarının bir parçası olmadığını yeni keşfedildiği mi söylenecektir?

Avrupa'nın bir kesimi, aslında tam da tüm dünyada sınır kavramlarının aşılma yoluna girdiği bir tarih döneminde sınır ve harita kavramlarına dönüş yap-

ma eğilimine kapılıyor. Avrupa, **kendini kapatan ve böylece tarihinin sonunu ilan eden bir Avrupa** tuzağından kaçınmalıdır. Gerçekte Avrupa'yı koruyan tek sınır ortak değerlerinin oluşturduğu sınırdır. Öte yandan AB, gezegen düzleminde oluşan diğer büyük bölgesel oluşumları görmezden gelemaz. Asya'da Çin, Hindistan ve Japonya'nın; Amerika'da Kanada, ABD, Meksika ve Brezilya'nın çevresinde kümelenmeler oluşmaktadır. Dünyanın oluşum süreci yeni bölgesel entegrasyon gruplarının vücut bulmasıyla devam ediyor. Avrupa bu gidişin dışında kalabilir mi?

Esasen Avrupa'nın coğrafi sınırları hiçbir zaman net biçimde ortaya konmamıştır. Kıtayı Kamçatka'ya kadar "esneten" Napolyon'dan "**Atlantik'ten Ural'a**" formülünü öneren De Gaulle'e kadar farklı tanımlar yapılmıştır. Düşünür Steiner ise, Avrupa coğrafyasının tanımına "**Petersburg'dan Lizbon'a kadar kentlerinde edebiyatçı kafelerinin bulunduğu topraklar**" diye bir kültürel boyut getirmiştir. Avrupalı uluslar, tarih boyunca vatanlarını genellikle açık bir alan olarak görmüşlerdir. Avrupa, siyasal ve kültürel bir çekirdek çevresinde sürekli genişleşerek değişen bir açık alandır. Avrupa, ancak büyük bunalımlar sırasında; toparlanıp kimliğini yeniden tanımlamak ve yeni serüvenlere atılmak amacıyla daha iyi sıçramak için içine kapanmıştır (**Jorge Semprun, Dominique de Villepin, "L'homme europeen, Plon, 2005, Paris**).

Tarih göstermiştir ki, Avrupa ruhu, özünde, mevcut olan ya da kendine dayatılan sınırları aşma çabasını taşır. Bu, kendi sınırlarını sürekli biçimde zorlayıp onun ötesine taşma eğilimi olarak da tanımlanabilir. Bu eğilim ya da arayış, hep yeni, ama coğrafi olmanın ötesinde, simgesini **Hıristiyanlık/Aydınlanma/Demokrasi** kavramlarında bulan manevi bir sınırın arayışıdır.

Gerçekten de Avrupa, tarih içinde bazen de karmaşık biçimde dizilen sistem değişikliklerinin ortaya çıkardığı kimlik bunalımları bir yana, her zaman coğrafi sınırlarını aşma ve yeni manevi sınırlar oluşturma eğiliminde olmuştur. Avrupa, örneğin Hıristiyanlık ile özdeşleşmiş olduğu çağlarda hukuk ve ekonomi normlarını coğrafi sınırları dışına Haçlı Seferleri yoluyla taşımıştır. Napolyon da savaş ve fetih yoluyla Aydınlanma değerlerini Avrupa'nın dışına taşımaya çalışmıştır. Avrupa'nın hukuk ve ekonomi normlarını dünyaya yayma süreci, bir tür yeni sınırlara ulaşma eğilimidir. Bu süreç Avrupa tarihi boyunca yinelenip durmuştur. Aynı tarihsel eğilim bugün artık "**demokrasi**" anlayışıyla beliriyor. Esasen 1993'te, Kopenhag'da, AB'ye ait olma ölçütlerini belirleyen AB Konseyi Bildirisi'nden sekiz yıl sonra yazılmış bulunan Laeken Bildirisi'nin giriş bölümü şöyledir: "**Avrupa Birliği'nin tek sınırı, demokrasi ve insan haklarının sınırınıdır.**"

AB'nin sosyo-ekonomik sorunları

Gelecek, düş gücü olmadan kurulamaz. Esasen insanlık tarihi, gerçekleştirilmiş iyi ve kötü düşler dizisinden oluşur. Toplumlar ortak bir geleceğe yönelmek üzere kader birliği ederlerken o geleceğe ilişkin bazı tasavvurlara sahiptirler. Örneğin herkes ABD'nin temel harcını oluşturmuş bulunan "**Amerikan rüyası**"nın ne olduğunu bilir. Bu rüya, bireyin başarıya ulaşma yolunda her türlü fırsata sahip olabildiğini sağlayan bir toplum biçimidir; bireysel başarıya dayalıdır. Söz konusu başarı ise, somut olarak, bireyin maddi refaha ve parasal olanaklara kavuşmasıdır. Ancak, bugün ABD'de, rüyasını gerçekleştirebilmiş Amerikan yurttaşlarının yanı sıra çok sayıda az kazanan, sömürülen yurttaş da vardır. Bir araştırmaya göre ABD halkının üçte biri artık "**Amerikan rüyası**"na inanmamaktadır.

Amerikalı düşünür Rifkin'e göre, söz konusu rüyanın "defosu", salt bireyin zenginleşmesine ve maddi refahına odaklı olması; çoğulculuğun, çeşitliliğin, dolayısıyla da risklerin ve karşılıklı bağımlılığın arttığı karmaşık bir toplumda insanların genelinin refahıyla ilgilenmemiş bulunmasıdır.

Bir "**Avrupa rüyası**" da var mıdır; ya da oluşmakta mıdır? Böyle bir ortak düşün bulunduğu varsayılsa bile, onun, Amerikalılar'inkinden çok farklı olduğu/olacağı öne sürülebilir. Bir Avrupalı düşü, eğer gerçekten var olsaydı, şöyle biçimlenirdi: topluluk ilişkilerini, bireysel özerkliğin; kültürel çoğulculuğu, asimilasyonun; yaşam kalitesini, zenginliğin; sürdürülebilir gelişmeyi, sınırsız maddi büyümenin; insan haklarını ve doğayı, mülkiyet haklarının; küresel işbirliğini, tek yönlü hükmetme tutkusunun önüne çıkarırdı.

Günümüzde, AB'ye ilişkin olarak, üye ülkeler içinde ve AB üyeleri ile AB arasında çıkan sorunlar, çoğunlukla Avrupalı yurttaşın beklentileri ile AB'nin karar vericileri ve başarımları arasındaki mesafeden kaynaklanmaktadır. Bu mesafe, 2005 yılında yapılan halkoylamalarına, Fransa ve Hollanda'da verilen "hayır" yanıtlarıyla yansımıştır. AB'nin kamuoyu araştırma enstitüsü **Eurobarometer**, Fransızlar'ın anayasa taslağını reddetmesinin ilk beş nedenini araştırmıştır. Fransız çoğunluk, anayasa taslağını, istihdam durumu üzerinde olumsuz etki yaparak işyeri kaybına neden olacağı; ülkenin ekonomik durumunun esasen zayıf olduğu ve zaten çok işsiz bulunduğu; taslağın ekonomik anlamda fazla liberal olduğu; hükümetin yetkilerini kısıtladığı; inşa halindeki Avrupa'nın yeterince "sosyal" anlayışla tasarlanmadığı gerekçeleriyle reddetmiştir.

Aynı araştırma Hollandalılar'ın red gerekçelerini de aşağıdaki gibi sırala-

mıştır: “bu konuda yeterince bilgilendirilmemiş bulunulduğu; ulusal egemenliğin kaybına yol açacağı; hükümetin yetki alanını kısıtlayacağı; Avrupa’da pahalılığa neden olacağı; esasen AB yapısının oluşmasına karşı olunduğu”. Bu araştırma, Fransız seçmenin, AB’nin kendi ülke içi sorunlarının çözümüne katkı yapmadığı yolundaki görüşünü ortaya çıkarmıştır. Nispeten daha iyi bir ekonomik durumda bulunan Hollandalılar ise, AB’nin izlediği politikalar konusunda yeterli bilgi sahibi değildir; dolayısıyla da Avrupa ailesine aidiyet fikrine katılmamaktadır (**Eurobarometer**, Haziran 2005).

Gerçekten de Avrupa’nın sosyo-ekonomik durumu, söz konusu halkoylamalarının yapıldığı dönemde de, bugün olduğu gibi, kaygı verici düzeydeydi. 2004 yılında, AB nüfusunun %16’sına eşdeğer olan 70 milyonluk bir kitle yoksulluk sınırındaydı. Bu oran, Kuzey’de %10 kadarken Akdeniz ülkelerinde %20’ye varıyordu. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, en zengin %20’lik dilimin en fakir %20’lik dilimden beş kat fazla gelire sahip olması olgusunda daha da somutlaşıyordu. Gerçi bu saptamalar, AB Komisyonu’nu, sosyal dokunun sağlığını dolaysız etkileyen “büyüme ve istihdam” hedeflerine biraz daha çok odaklanmaya yöneltmiştir. Ancak, Avrupa’da sosyal model oluşturma çabası, hiçbir zaman AB Komisyonu’nun öncelikleri arasında yer alamamıştır (**Europe 2050, Challenges of the Future, Heritage of the Past**, ed. Tuomas Heikkilä, Helsinki, 2006).

Sosyal hedefler, AB’nin demografik gidişi ve göç politikası ile yakından bağlantılıdır. 25 üyeli AB’ye yönelen dış göçler tedricen azaltılmaktadır. Oysa (+65) nüfusun (15-64) yaş arası nüfusa oranı önümüzdeki 40 yıl içinde %25’ten %51’e çıkarak ikiye katlanacaktır. Aynı sürede, ekonomik bağımlılık, yani 65 yaş ötesi “çalışmayan” nüfusun 15-64 yaş arası “istihdam edilmiş/çalışan” nüfusa oranı da %29’dan %70’e çıkacaktır. Aşağıda referansı verilen raporun projeksiyonlarına göre, AB ülkelerinin GSYİH ortalaması, 2010 yılına değin yılda ortalama %2,4 oranında artacaktır. Bu artış, 2011-2030 döneminde yıllık ortalama olarak %1,9’a düşecek; 2050’ye kadarki 20 yıllık dönemde ise yılda ortalama %1,2’de kalacaktır (**Pizzuti, “Rapporto sullo stato sociale 2006. Welfare state e crescita economica”**, 2006; **Europe 2050**’den naklen).

Bu gidişin AB Komisyonu’nu üye ülkelerdeki emekli maaşları düzeyinin sürdürülebilirliğini sorgulamaya yöneltmesi doğaldır. Öte yandan sağlık sistemlerinin de baştan aşağı ele alınmaları gereği ortadadır. Bütün bu gelişmeler ve bunların olası uzantıları nedeniyle ki, Mart 2006’da Brüksel’de toplanan Avrupa Konseyi, bilim/bilgi ve araştırma/geliştirme konularına öncelik tanınması ve başta KOBİ’ler mevcut işyerlerinin istihdam potansiyelinin artırılması yolunda karar-

lar almıştır. Ancak “demografi” gibi yapısal bir sorundan kaynaklanan bu gidişin, göç politikası değiştirilmeden durdurulabilmesi zordur.

Avrupalı yurttaşın AB’den beklentileri

Sıradan Avrupalı yurttaşın AB’den beklentileri, ulusal seçimlerde iktidara getirdiği siyasal partilerden umduklarından çok da farklı değildir. AB’nin temeli 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa Kömür Çelik Birliği olarak atıldığında amaç, kilit ekonomik sektörlerde işbirliği yoluyla Avrupa uluslarının aralarındaki kavgalara son vermektir. Bunun, milliyetçilikleri frenleyerek ortak bir Avrupa iradesine, ortak bir gelecek arayışına yol açması; hatta bir sonraki aşamada ulus-devletleri eritecek bir Avrupa Birliği’ne doğru yön alması öngörülebilirdi. Nitekim bu yolda ilerlendiği düşünülebilir. Ancak belirli yetki alanlarını AB’ye devretmekle birlikte, Avrupalı ulus-devletlerin varlıklarını AB içinde tümüyle eritmeleri aşaması uzaktadır. Avrupalılar için “ulusal egemenlik” kavramı henüz vazgeçilmezdir. Ulsal egemenliğin özü siyasal özerkliktir. Bugün küreselleşmiş piyasalar, özellikle de küresel sermaye piyasası, Avrupa ulus-devletlerinin manevra alanını, AB içinde bulunup bulunmamlarından bağımsız olarak daraltmaktadır. Aslında AB’nin varlığı, Avrupalı ulus-devletlerin hareket yetisini, örneğin bütçe alanında, belki bir ölçüde genişletmektedir. Ancak sokaktaki adam, devletin içinde bulunduğu ve yurttaşına yansıttığı kısıtların kaynağını soyut “küresel piyasa”da değil karşısında gördüğü AB’de aramaktadır.

ABD ile ilişkiler, AB kamuoyları için önemli çelişki alanlarından biridir. Tarihi boyunca Almanya ve Rusya gibi iki “büyük” komşu arasına sıkışmışlığın getirdiği savaşlar ve işgallerle yaşamış olan Polonya, ABD’yi ulusal özgürlüğünün güvencesi gibi görmeye koşullanmıştır. AB’ye son genişleme dalgasında katılan eski Doğu Bloku ülkelerinin tümü, Soğuk Savaş yıllarında hep ABD’nin ekonomik, siyasal ve askeri gücünü Sovyetler Birliği baskısına karşı tek dengeleyici unsur gibi görmeye alışmıştır. Berlin Duvarı’nın yıkılmasını ve özgürlüklerine kavuşmalarını da bu güce borçlu oldukları bilinci taşımaktadırlar. Oysa AB, ABD’ye karşı özerk bir dış politika çizgisi izleme durumundadır. Nitekim ABD’nin Irak’ı işgaline ilişkin olarak, 15’li AB’nin ulusları (İngiltere, İspanya, İtalya dışında) genelde başını Chirac ve Schröder’in çektiği muhalefet çizgisini desteklemişlerdir. Ancak 27 üyeli AB’nin dış politika alanında tutarlı bir ortak çizgi izleyebilmesi, üye ülke yurttaşlarının bu alanda birbiriyle çok çelişen görüş ve beklentilere sahip olmasına da bağlıdır.

Üye ülkeler arasındaki ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, AET (Avru-

pa Ekonomik Topluluğu) için gerekli ve önemli bir başarıydı. Ancak bugün AET, AT evresinden de geçerek AB'ye dönüşmüştür. Öte yandan, özgür ticaret artık Avrupalı uluslara özgü olmaktan çıkmıştır. Küreselleşmiş dünyada zaten mal, hizmet ve sermaye engele takılmadan dolaşabilmektedir. WTO (DTÖ-Dünya Ticaret Örgütü)'nün zaten tek bir ortak piyasa durumuna getirme çabasını etkinlikle yürüttüğü küresel dünyada, ortak Avrupa piyasasının işlevi tam olarak nedir? AB, DTÖ'nün dünya çapında yapmaya çalıştığı şeyi daha çabuk ve daha kökten biçimde gerçekleştirme işlevini mi üstlenmelidir. Böyle düşünen Avrupalı olduğu kadar buna karşı çıkan Avrupalı da vardır. Fransa'da referanduma verilen "hayır" yanıtının belki de tek yararlı yönü, AB'ye, neo-liberal anlayışla düzenlenmiş bir küreselleşmenin öncüsü işlevini yüklenmemesi yolundaki uyarı niteliğidir.

Avrupalı yurttaşlar, gerçekten de, AB'nin yönü, yolu, hedefleri konusunda yeterince bilgi sahibi değildir. Bu boşluğu kuruntu ve korkular doldurmaktadır. Bunların başında sosyal güvenlik alanına ilişkin kaygılar gelmektedir. Radikal-liberal iktisatçılar ve politikacılar, tüm piyasaların globalleşmesinin ve tüm engellerden arınmış bir rekabet ortamının herkese refah getireceğine inanabilirler. Oysa saptanan odur ki, bu mekanizma, kazançlı kadar kayıplı da üretiyor. Hatta daha çok kayıplı üretiyor. Pek çok insanın, halkın, bölgenin hatta yarı kıtaların dünya yüzünde işlevsiz ve gereksiz kalabildiği/kalabileceği ortadadır. Bir kesim Avrupalı'nın da günün birinde "gereksizler" ordusuna katılma korkusu taşıdığı açıktır. Piyasayı "her şeye kadar" gören neo-liberal iktisatçıların bu korkulara karşı verebilecekleri doyurucu bir yanıt da yoktur. Bu yanıtı ulus-devlet vermelidir. İşyerlerine ve yüksek gelirlere uygulanan vergi indirimleri bir süredir neredeyse bir yarış haline gelmiştir. Bu ise, devletin hareket alanını daraltmıştır. Oysa egemen bir devletin birincil işlevi, kamu harcamalarını seçmen çoğunluğunun hakça bulduğu biçimde düzenlemektir. Ulus-devlet egemenliğinin bu bölümü artık yitip gitmiştir; ancak bu, AB yüzünden değil küreselleşme yüzünden olmuştur. Global piyasada var olabilmenin bedeli şimdilik budur.

Seçmenlerin bu gerçeğin henüz bilincine varmamış olmalarının bir örneği de, Almanya'da 2005 yılında yapılan genel seçimde görülmüştür. Pek çok sosyal demokrat, kendi partisi olan SPD'nin yönettiği bir ülkede, bir yandan gelir vergisi düşürülüp işyerleri üzerindeki baskıyı hafifletmek için vergi indirimine gidilirken bir yandan da müktesep sosyal hakların kısıtlanmasını içine sindirememiş; SPD'ye sırtını dönmüştü. Bu aşamada, gerçekten de, "sosyal Avrupa" talebi, büyük ve tek bir "Avrupa refah devleti" kurulması anlamına gelmemelidir. Söz konusu talep, şimdilik Avrupalı ulus-devletlerin mevcut sosyal güvenlik sistemlerini koruma ve

yenileme kapasitelerinin, AB politikaları eliyle, yeniden güçlendirilmesine yönelik olmalıdır. Yurttaşlar, AB'den, global sermayeye ve piyasaya karşı kendilerini, ulus-devletin gücünün yetmediği noktada korumasını beklemektedirler (G. Eppler, "Welches Europa wollen wir?", bildiri, Berlin, 2005).

AB'nin temeli, Roma Antlaşması ile bir ticari işbirliği, ortak pazar alanı olarak atılmış, gelişim şeması baştan beri ona göre tasarlanmıştır. Bu nedenle, artık bir "yurttaşlar Avrupası" olması beklenen AB'nin, bugün hâlâ, rekabet engellerini yok etme önlemlerini almada ortak bir vergi politikası oluşturmaktan daha başarılı olmasını yadırgamamak gerekir. Ancak artık AB Komisyonu, AB'li yurttaşların beklentilerini salt "liberalleştirme, deregülasyon, özelleştirme" yoluyla karşılayamayacağını bilincinde olmalıdır. Tek bir devlet olma savında bulunmayan bir Birlik, üye ülkelerin yetkin ulus-devletler olmalarına özen göstermelidir. Bunlar ise, küreselleşmiş piyasaların dünyasında, işlevselliklerini koruyabilmek için oluşturdukları Birliğin katkısına gereksinim duyarlar.

AB'nin Türkiye kararsızlığı

Türkiye, AB'nin genişlemesiyle ilgili olarak çok farklı bir konum işgal eder. Bu konuda AB çevrelerince benimsenen yaklaşım, siyasal familyalara ve ülkelere bağlı olarak çok ciddi bir değişkenlik göstermektedir. Bu da, AB içinde hararetili tartışmalara yol açmaktadır. Dolayısıyla, öncelikle olgulara bakmak ve konuya basit bir saptama yaparak girmek akılcı olur.

Önce bir gerçek ortaya konmalıdır. Avrupa'nın Türkiye ile müzakere süreci bugün başlamıyor. Söz konusu süreç 1959 yılında açılmış, 1963 Ortaklık Antlaşması ile taraflarca onaylanmış, 15'lerce 1999'da Helsinki'de ve 2004 yılında da üyelik müzakerelerinin başlatılma kararıyla hükme dönüştürülmüştür. 2005'te de Türkiye'nin adaylık statüsü resmen tanınmıştır. Bu süreç hiçbir olağandışılık içermemektedir. Süreç, Türkiye kimliğinin bir yönünü oluşturan Avrupa'ya yönelik taleplerine Avrupa'dan gelen olumlu bir yanıt dizisi niteliğindedir. Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan bu yana, içselleştirme çabasında bulunduğu "laik demokrasi" ilkelerinden NATO üyeliğine dek Batı demokrasilerinin siyasal modeline olan bağlılığını kanıtlamıştır. Bu yönelik, kuşkusuz ki, içeriden zaman zaman dirençle karşılaşmıştır. Kimi Avrupalılar bu dirençleri bahane ederek Türkiye'nin Batı'ya dönük duruşunun özünü sorguluyorlar. Ancak Avrupa, bu alanda Türkiye'nin niyetini sorgulamaktan vazgeçmeli ve de gerçeklere ve olgulara bakmalıdır. Yapacağı daha pek çok şey olmakla birlikte Türkiye, demokrasi ve insan hakları alanında durumunu düzeltmek amacıyla ciddi çabalar harcamıştır ve harcamakta-

dir. Tüm duraklamalara hatta bazen geri adımlara karşın Türkiye'nin yönünün Batı'yı, Avrupa'yı gösterdiği açıktır.

Öte yandan Avrupa'nın tarihi ile Türkiye'ninki ya da Osmanlı İmparatorluğu'nunki birbiriyle iç içe yaşanmıştır. Aradaki ilişki, bazen uzlaşma hatta ittifak, bazen de çatışma hatta savaş niteliğine bürünmüştür. Örnekler çoktur. Türk devletleri ile Avrupa devletleri arasında hep ama hep bir ilişki, bir "fethetme/geri çekilme", "karşılıklı anlayış/husumet" gelgiti yaşanmıştır. Balkanlar bunun izlerini taşır. İstanbul'un fethiyle Avrupa tarihi yön değiştirmiştir. İlişkinin içinde bulunduğu konjonktür yüzünden Aydınlanma düşünürlerinin bir kesimi "Türk"ü zulmün simgesi gibi tanımlamıştır. Avrupa'nın bu nedenle Osmanlılar'a kuşku ile baktığı dönemler de olmuştur. Ne var ki, Avrupa Türkiye'ye hiçbir zaman bigane kalmamıştır.

Gerçekten de ilişki hep kaçınılmaz olmuştur ve kaçınılmazdır. Avrupa'nın/AB'nin Türkiye ile ilişkilerinde, ülkenin boyutlarının, nüfusunun, ekonomisinin vb ötesinde özel sorunlar yaşanıyorsa, bunun en önemli nedeni, Türkiye'nin Avrupa'ninki ile giriftleşmiş yüzlerce yıllık tarihidir; Avrupa'nın farklı kutupları arasındaki kavgaları da peşinde sürüklemesi yüzündendir. Avrupa, Osmanlılar'a/Türkiye'ye karşı, içselleştirilmiş güvensizlik, düşmanlık ya da hayranlık duygularıyla doludur; ama asla ona kayıtsız değildir.

Türkiye'nin Avrupa yönelimi, bugün üye yapılmış ülkelerin çoğunluğundan daha eskidir ve daha olgunlaşmış taleplere dayalıdır. Türk toplumunu geçen yüz yılın ikinci yarısından bu yana derinden derine değiştiren de bu yönelimdir. Kuşkusuz ki, daha önce de vurgulandığı üzere, Türkiye'nin katılımı, Avrupa'ninki ile kesişen ama iç dinamiği farklı bir geçmişe, kendine özgü bir kültür ve uygarlığa, Ortadoğu kavgalarının bitişiğindeki bir bölgeye ilişkindir. Ancak, Türkiye'nin katılımı, demografi, ekonomi, enerji vb alanlarda AB'ye açılımlar sağlayacaktır. Bu, gezegensel güç rolünü düşleyen Avrupa açısından paha biçilmez bir kazanım olacaktır. Ayrıca bu rol, demokrasiyi yaygınlaştıracak, temel hakların geçerlilik kazanacağı coğrafyayı genişletecek, buralarda toplum yaşamını sekülerleştirecektir. Avrupa düşüncesinin ideali bu değilse nedir?

Bu aşamada, müzakerelerin, Türkiye'nin AB üyeliğine odaklanılarak, bu anlayışın gerektirdiği kararlılıkla sürdürülmesi önemlidir. Avrupa modeline yaklaşma çabasındaki bir ülkeye kapıyı kapatmak Avrupa ruhuna ihanettir. Ayrıca, medeniyetler çarpışmasının ciddi bir tehdit oluşturduğu bir süreçte halklar ve dinler arası bir kopukluk yaratmak da akılcı değildir. Avrupa'nın, çoğunluğu Müslüman olan bir ulusu içine alarak Irak, Suriye ve İran ile sınırları bulunan bir ülkeyi AB

serüvenine ortak etmesi; Avrupa ideallerinin Asya'nın sınırlarına taşınması, esasen geniş düşünebilen pek çok Avrupalı'nın tercihidir.

Bu katılımın gerçekleşmesi, Türkiye açısından, öncelikle insan hakları ve demokrasi konusunda gösterilmesi gereken kararlılığa bağlıdır. Öte yandan, müzakere süreci, her iki tarafça heves ve özenle yürütülmeli ve AB müktesebatının Türkiye tarafından salt teknik olarak değil içselleştirilerek sindirilmesi sağlanmalıdır. Avrupa'ya düşen, 1959'dan bu yana devam eden sürecin gereğine ve verilmiş sözlere uyarak Türkiye'nin üyeliği konusunda dürüst ve kararlı bir tutum takınmaktır. AB üyesi ülkelerin siyasetçileri, kendi kamuoylarını bu konuda doğru bilgilendirmeli ve AB halklarını, tüm koşulları yerine getirmiş ve ekonomik ve teknik açıdan istenen düzeye ulaştırmış bir Türkiye'ye kucak açmaya yöneltmelidir.

Perspektifler

AB, hem Avrupa hem de Türkiye kamuoyu tarafından çoğu zaman **"teknik"** boyutu öne çıkan bir **"ekonomik"** entegrasyon bloku gibi ele alınageldi. Oysa, pek çok Avrupalı aydın gibi, Avrupa uluslarının bütünleşmesini bir **"insanlık serüveni"** olarak algılayan çok sayıda TC yurttaşı da vardı. AB, bir kesim Türkiye ve Avrupa aydınına göre, bir **"devletler birliği"** olmanın ötesinde, bir **"değerler"** toplamı, bir **"yurttaşlar"** topluluğu idi. Habermas, Derrida gibi Avrupalı düşünürler de, hele son yıllarda, **"hükümetler Avrupası"**ndan çok **"yurttaşlar Avrupası"**nı, **"sivil Avrupa"** fikrini öne çıkardılar.

AB'nin, kurulduğundan bu yana elde ettiği önemli başarıları göz ardı etmemek gerekir. AB bünyesinde, entegrasyon yoluyla, kalıcı uluslarüstü kurumlar oluşturuldu. Bu kurumlar, geleceğin **"postnasyonal"** toplumu için model oluşturabilecek niteliktedir. AB'nin salgıladığı normlar, hep insanın özgürleşmesi ve toplumun demokratikleşmesi sürecine katkıda bulundu. AB, akıl yürütme yoluyla kurulmuş bir **"uluslararası hukuk öznesi"**dir. Gerçekten de AB, aynı coğrafyayı paylaşmakta olup ortak ülküler çevresinde buluşmuş ulusların akıl yoluyla ve uzlaşma yöntemiyle birleşmesiyle oluştu. Bu yönüyle de, insanlığın ortak bilincinde, **uluslararası hukuka dayalı yeni bir dünya düzeninin öncülüğüne ve sözcülüğüne** aday kimliğiyle yer etti.

Böyle bir Avrupa idealinin yolu, anayasa taslağının geçen yıl Fransa'da ve Hollanda'da reddedilmesiyle kesildi. Bu olumsuz yanıt, AB'nin bir üst boyuta tırmanarak gelişmesine, en azından bir süre için set çekti. Referandum sonucu, Türkiye'nin AB'ye katılmasına karşı tepki de dahil pek çok nedenin yanısıra, esas olarak globalleşmeye ilişkin bir takım korkulardan kaynaklandı. Avrupa insanı

işini kaybetmekten, piyasaların boyunduruğuna düşmekten korktu. Çareyi “uluslarüstü”lüğü reddetmekte buldu; bilinene, “ulusal” olana sığındı. AB’yi bir tür globalleşme aracı, anayasa taslağını da neoliberalizmin el kitabı gibi algıladı.

Oysa dünya nereden nereye geldi ve nereye gidiyor? Geçtiğimiz bin yılın ilk yarısında dünya üretiminin yarısı Asya’da gerçekleştiriliyordu. Avrupa, bu üretim toplamına, ancak Afrika’nın kadar, %10’luk bir katkı yapıyordu. Herkes genelde yakın tarihe takılıp kalıyor. Aslında Avrupa, başrollere ancak 19. yüzyılın başında soyundu. Bugünlerde yine bir küreselleşme dalgası yaşanıyor. Öncekiler gibi bu yeni dalganın da coğrafi ve teknolojik boyutları var. Globalleşen piyasaya Çin’in, Hindistan’ın ve eski Sovyet İmparatorluğu ülkelerinin de katılımıyla, dünya emek piyasasında arz ikiye katlandı. Oysa bu yeni gelenler aynı ölçülerde sermaye getirmediler. Dolayısıyla küresel ekonomi, sermayeye gittikçe fazla, işgücüne daha az paha biçer oldu. Bu trendin öncelikle düz emeği etkileyeceği düşünülebilirdi. Oysa bu gelişmeden, ileri ülkelerin kalifiye işgücü de zarar görüyor ve görececek. Çin ve Hindistan, Avrupalı ve Amerikalı meslektaşları ile rekabet edebilecek düzeyde gittikçe daha çok sayıda mühendis, doktor ve bilim insanı yetiştiriyor. **Pek yakında bilim ve bilgi, Batı dünyasının tekeline olmaktan çıkacak (Le Monde, 18.09.2006).**

Ayrıca, hızla büyüyen bu ülkelerde çok önemli bir tüketici kitlesi de oluşacak. Yirmi yıla kadar Çin, bu alanda ABD’nin de önüne geçerek örneğin birinci otomobil piyasasına sahip olacak. Avrupa, günün verileri ışığında yapılan projeksiyonlara göre, tüm bu dinamizmden yararlanamayacak olan tek ekonomik alan. Şu an dünya nüfusunun %7’sine sahip AB, dünya üretiminin %30’unu sağlıyor. Ancak bu, son iki yüzyıllık ekonomi tarihinin uzantısı ve göstergesidir. Çin, Hindistan gibi dev ülkeler ve diğer gelişen ekonomiler her alanda bu hızla ilerlemeye devam ederlerse ve de **korkularıyla yönlenen** Avrupa’nın demografik düşüşü ve dinamizm kaybı sürerse, bu yüzyılın ortasında dünyanın en büyük yedi ekonomisi içinde bir tek Avrupa ülkesi dahi bulunmayacak.

Bunlar, gelişmelerin daha çok ekonomik bileşenine ilişkin veriler. Aslında AB, ideale ulaşmada ve küresel düzeni idealindeki anlayışlar ekseninde etkilemede tarihten gelen mirasının “olumlu” yönlerinden yararlanabilir. Avrupa’nın, geçmişinden bugüne devredilmiş miras bütünü içinde, kabul ettiklerinin yanı sıra reddettiği bölümler de vardır. Bunlardan çıkarılmış dersler ve sosyal felaketlere karşı üretilmiş panzehirler, birikim toplamının ve deneyim stokunun parçalarıdır. Geçmişte din savaşları yaşamış Avrupa, seküler toplum modelini yaratmıştır. Katliamlardan, toplama kamplarından geçip kendini evrensel düzlemde insan haklarının

sözcülüğüne adamıştır. Afrika’da, Asya’da geçen yüzyılın ortalarına değin sömürgecilik yapmış olan Avrupa, bunları tasfiye aşamasında dünyaya ezilmişlerin penceresinden de bakmayı öğrenmiş olmalıdır.

Ne var ki Avrupa’nın tutucu unsurları çok ama çok dirençlidir. Bir kesim Avrupalı, geleceği, geriye ve geçmişteki görkemine bakarak ilelebet düzenleyebileceğini sanıyor. Kendini **“biz/ötekiler”** düalizminden ve bu düalizmin **“üstün tarafı”** rolünden sıyıramıyor. Problemi, tarihsel perspektifi içinde ve bütünsel olarak görmekten kaçınıyor. Böylece, mevcut moral konumunu ve ekonomik gücünü geleceğin dünya sahnesinde bir ölçüde sürdürebilme şansını da reddediyor. Dünya çapında siyasal bir güç odağı olabilmek için gereksindiği olanakları elinin tersiyle itiyor.

Kimi AB çevreleri, tek tek AB ülkelerinin çağın sorunlarıyla baş edebilme döneminin artık geride kalmış olduğunu kavrayamıyor. Sosyal yönü güçlendirilmiş bir AB anayasasının öngörebileceği ölçülerde bir entegrasyon, yine de Avrupa için mevcut globalleşme dalgasının getirdiği sorunlarla yüzleşmede en uygun ve güçlü araçtır. Aksi takdirde bu süreç, kendi içinde yeterince bütünleşmemiş ve boyut edindirici açılımlarla zenginleşip güçlenememiş bir AB’nin her bir üyesini düşüşe zorlayacaktır. Avrupa, eğer kendine çeki düzen verme ve yeni bir dinamizme kavuşma çabasını gösteremeyecekse, dünyanın gündenden güne daha da az **“Avrupa merkezli”** olma fikrine bir an önce alışmalıdır.

Sonuç

Kesinlikle saptamalıyız ki; AB’nin Türkiye’ye karşı tutumu etik dışıdır. AB’nin, Kıbrıs konusundaki haksız davranışları, bir yandan ardı arkası kesilmez **“soykırım”** suçlamaları ve diğer yandan **“öteki”**ne dönük, yukarıdan bakan, ayrıştırıcı söylemi, Türkiye’de itici etki yapıyor. Türkiye siyasal arenasında, demokratikleşme sürecinin yavaşlamasına yol açan bir **“milliyetçilik yarışı”** belirginleşiyor. Türk kamuoyunca AB üyeliğine verilen desteğin son yıllarda dramatik biçimde düşmesi boşuna değil. AB kararsızdır. Onun bu kararsızlığı Türkiye’ye de yansıyor. Sorun, bu kez, gerçekten de, Türkiye’den çok AB’de.

Şu anda, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilere bir tür kısır döngü, bir tür tatsızlık ve bezginlik ortamı egemendir. Sarkozy Fransa’sının **“ahde vefa”** ilkesini hiçe sayar tutumu hiçbir etik anlayışla bağdaştırılamaz. Türkiye’yi dışlamaktan salt **“etik-politik”** gerekçelerle ve devletin siyaset çizgisinin sürekliliği ilkesi uyarınca kaçınılmış olan Merkel ise **“fırsatı ganimet bilerek”** Fransa’nın ilkesizliğinden yararlanmakta, bu konuda onun arkasına takılır görünmektedir. Türkiye, üyelikten

başka bir perspektife yanaşmamalıdır. Esasen 2007 yılının Temmuz-Aralık dönem başkanı Portekiz'in en üst sorumluları Türkiye'nin üyelik çabalarını destekler nitelikte açıklamalar yapmışlardır. Kimi güdük politikacıların Türkiye'ye karşı ta-kındıkları ahlâk dışı tutumların, insanlığın en önemli sosyal yapıtlarından olan "De Gaulle, Adenauer, Monnet" AB'si bünyesinde genelleşebileceğini sanmak yanlış olur.